

## ESG TAMOYILLARINING INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHDAGI O‘RNI

**Djuraboyeva Zarnoza Mahkamjon qizi**

Bank-moliya akademiyasi

MSc magistratura masofaviy ta’lim shakli tinglovchisi

[zarnozanoza@gmail.com](mailto:zarnozanoza@gmail.com)

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada ESG (ekologik, ijtimoiy va boshqaruv) tamoyillarining investitsion jozibadorlikni oshirishdagi o‘rni hamda ularning zamonaviy investitsiya jarayonlaridagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqotda ESG mezonlarini korxonalar faoliyatiga integratsiya qilish investorlar ishonchini mustahkamlashi, investitsion risklarni kamaytirishi, korporativ shaffoflikni oshirishi va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qilishi asoslab berilgan. Maqolada tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, ilmiy umumlashtirish va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanilib, xalqaro tajriba hamda O‘zbekiston amaliyoti o‘rganilgan. Tadqiqot natijasida ESG tamoyillariga asoslangan boshqaruv investitsion muhitni yaxshilash, korxonalarning bozor qiymatini oshirish hamda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlashning muhim omili ekanligi bo‘yicha ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**Kalit so‘zlar:** ESG tamoyillari, investitsion jozibadorlik, barqaror rivojlanish, ekologik omillar, ijtimoiy mas’uliyat, korporativ boshqaruv, barqaror investitsiyalar, yashil iqtisodiyot, yashil investitsiyalar, investitsion muhit.

**Annotation:** This article analyzes the role of ESG (environmental, social, and governance) principles in increasing investment attractiveness and their importance in modern investment processes. The study argues that integrating ESG criteria into business operations can strengthen investor confidence, reduce investment risks, increase corporate transparency, and ensure long-term economic sustainability. The article uses a systematic approach, comparative analysis, scientific generalization, and logical analysis methods, and studies international experience and Uzbekistan's practice. The study developed

scientific conclusions and practical recommendations on the importance of ESG-based management in improving the investment environment, increasing the market value of enterprises, and ensuring the sustainable development of the economy.

**Keywords:** ESG principles, investment attractiveness, sustainable development, environmental factors, social responsibility, corporate governance, sustainable investments, green economy, green investments, investment environment.

**Аннотация:** В статье анализируется роль принципов ESG (экология, социальная ответственность и корпоративное управление) в повышении инвестиционной привлекательности и их значение в современных инвестиционных процессах. В исследовании утверждается, что интеграция критериев ESG в деятельность предприятий может укрепить доверие инвесторов, снизить инвестиционные риски, повысить корпоративную прозрачность и обеспечить долгосрочную экономическую устойчивость. В статье использованы методы системного подхода, сравнительного анализа, научного обобщения и логического анализа, изучены международный опыт и практика Узбекистана. В результате исследования были разработаны научные выводы и практические рекомендации о том, что управление, основанное на принципах ESG, является важным фактором улучшения инвестиционной среды, повышения рыночной стоимости предприятий и обеспечения устойчивого развития экономики.

**Ключевые слова:** Принципы ESG, инвестиционная привлекательность, устойчивое развитие, экологические факторы, социальная ответственность, корпоративное управление, устойчивые инвестиции, зеленая экономика, зеленые инвестиции, инвестиционная среда.

## KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida investorlar investitsiya obyektlarini tanlashda korxonaning faqat moliyaviy hisobotlariga emas, balki uning atrof-muhitga munosabati, ijtimoiy mas'uliyati va boshqaruv sifati kabi ko'rsatkichlarga ham alohida e'tibor qaratmoqda. Chunki zamonaviy investitsiya muhiti tobora murakkablashib borayotgan bir

paytda moliyaviy ko'rsatkichlarning o'zi korxonaning kelajakdagi barqaror faoliyatini to'liq ifodalay olmaydi. Shu sababli ESG tamoyillari investorlar uchun korxonaning uzoq muddatli istiqbollari, risklarni boshqarish darajasi va barqaror qiymat yaratish salohiyatini baholash imkonini beruvchi muhim vositaga aylanmoqda. Natijada xalqaro kapital bozorlari ishtirokchilari ESG mezonlariga javob beruvchi korxonalarga ko'proq mablag' yo'naltirishni afzal ko'rmoqda.

Jahon iqtisodiyotida yashil iqtisodiyot tamoyillariga o'tish jarayonining jadallashuvi ESG konsepsiyasining amaliy ahamiyatini yanada oshirdi. Ko'plab rivojlangan davlatlarda ekologik xavfsizlikni ta'minlash, karbonat angidrid chiqindilarini kamaytirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish, inson kapitalini rivojlantirish va korporativ boshqaruvni takomillashtirish investitsiya siyosatining ustuvor yo'nalishlariga aylangan. Bunday o'zgarishlar natijasida xalqaro moliya institutlari, investitsiya fondlari, tijorat banklari va institutsional investorlar ESG tamoyillariga mos loyihalarni moliyalashtirish hajmini muntazam oshirib bormoqda. Bu esa ESG mezonlariga amal qiluvchi korxonalarning investitsion jozibadorligi yuqorilashiga xizmat qilmoqda.

ESG tamoyillarining investitsion jozibadorlikka ta'siri faqat ekologik yoki ijtimoiy natijalar bilan cheklanmaydi. Mazkur tamoyillar korxonalarda risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish, boshqaruv shaffofligini ta'minlash, manfaatdor tomonlar bilan samarali hamkorlikni rivojlantirish, moliyaviy intizomni kuchaytirish va uzoq muddatli strategik rejalashtirish sifatini yaxshilashga ham xizmat qiladi. Natijada korxonaning bozor qiymati ortadi, kredit reytinglari yaxshilanadi, moliyalashtirish qiymati pasayadi va investorlarning ishonchi mustahkamlanadi. Aynan shu jihatlar ESG tamoyillarini zamonaviy investitsiya siyosatining ajralmas qismiga aylantirmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotida ham investitsion muhitni yaxshilash, xorijiy investitsiyalar oqimini ko'paytirish hamda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish, kapital bozorini rivojlantirish, yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish va xalqaro moliyaviy standartlarni joriy etish

ESG tamoyillarining amaliy ahamiyatini tobora oshirmoqda. Shu bilan birga, xalqaro investorlar tomonidan O'zbekiston korxonalariga qo'yilayotgan talablar ham o'zgarib bormoqda. Endilikda investorlar moliyaviy natijalar bilan bir qatorda korxonalarning ekologik mas'uliyati, ijtimoiy siyosati va boshqaruv tizimiga oid ma'lumotlarning ochiqqligini ham baholashga intilmoqda.

## **ADABIYOTLAR SHARHI**

ESG tamoyillarining investitsion jozibadorlikni oshirishdagi o'rnini ilmiy jihatdan asoslash zamonaviy iqtisodiyot fani va moliyaviy menejment sohasida eng dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi o'n yilliklarda dunyo iqtisodiyotida barqaror rivojlanish tamoyillari kuchayib borishi bilan bir qatorda, investorlar va moliyaviy institutlar kompaniyalarning nafaqat moliyaviy ko'rsatkichlariga, balki ularning ekologik, ijtimoiy va boshqaruv sohasidagi faoliyatiga ham alohida e'tibor qaratmoqda. Ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ESG tamoyillari bilan kompaniyalarning moliyaviy barqarorligi, investitsion jozibadorligi va bozor qiymati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni har tomonlama yoritib beradi.

Korporativ ijtimoiy mas'uliyat nazariyasining asoschilaridan biri hisoblangan R.Edvard Freeman [1] tomonidan ishlab chiqilgan manfaatdor tomonlar nazariyasiga ko'ra, kompaniyaning uzoq muddatli muvaffaqiyati faqat aksiyadorlar manfaatlarini emas, balki barcha manfaatdor tomonlar – xodimlar, mijozlar, jamiyat va atrof-muhit manfaatlarini ham hisobga olishga bog'liqdir. Bu nazariy yondashuv ESG tamoyillarining zamonaviy korporativ boshqaruvda tutgan o'rnini asoslashda muhim metodologik baza bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, Jon Elkington [2] tomonidan taklif etilgan "uch tomonlama natija" (triple bottom line) kontseptsiyasida kompaniya faoliyati samaradorligini baholashda nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ekologik ko'rsatkichlarni ham hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi. Ushbu kontseptsiya keyinchalik ESG investitsiyalash amaliyotining nazariy asosiga aylandi.

ESG omillarining moliyaviy natijalarga ta'sirini o'rganishda G.Friede, T.Busch va A.Bassen [3] tomonidan olib borilgan keng ko'lamli meta-tahlil alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular dunyo bo'ylab o'tkazilgan minglab tadqiqotlarni umumlashtirish orqali ESG

ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan kompaniylarning aksariyat holatlarda ijobiy moliyaviy natijalarga erishishini isbotlab berganlar. Muallilarning fikricha, ESG tamoyillariga rioya qilish nafaqat obro'-etibor omili, balki real iqtisodiy foyda keltiruvchi strategik yo'nalish hisoblanadi. Shu bilan birga, A.Edmans [4] tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda xodimlar farovonligiga yo'naltirilgan ijtimoiy siyosat yurituvchi kompaniylarning aksiyalar bozorida uzoq muddatda yuqori daromadlilikka ega bo'lishi isbotlangan bo'lib, bu ESG tamoyillarining investorlar uchun qo'shimcha qiymat yaratishini ko'rsatadi.

ESG reytinglari va investitsion qarorlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishda L.Renneboog, J.Ter Horst va C.Zhang [5] tomonidan olib borilgan izlanishlarda mas'uliyatli investitsiyalash strategiyasini qo'llagan fondlarning risk darajasi pasayishi va investorlar ishonchi ortishi kuzatilganligi ta'kidlanadi. Ularning fikricha, ESG mezonlarini hisobga olish investorlarga uzoq muddatli istiqbolda barqaror va bashorat qilinadigan daromad manbaini yaratish imkonini beradi. P.Krueger, Z.Sautner va L.T.Starks [6] tomonidan o'tkazilgan so'rovnoma asosidagi tadqiqotda institutsional investorlarning katta qismi iqlim o'zgarishi bilan bog'liq risklarni o'z investitsion qarorlarida hisobga olishlari, bu esa ESG omillarining zamonaviy moliya bozorlarida strategik ahamiyat kasb etayotganligini ko'rsatishi aniqlangan.

Rivojlanayotgan bozorlar kontekstida ESG tamoyillarining investitsion jozibadorlikka ta'sirini o'rganish borasida ham qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Xususan, M.Aouadi va S.Marsat [7] tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda ESG oshkoraligi yuqori bo'lgan kompaniylarning bozor qiymati va aksiyadorlik qiymati o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligi aniqlangan, ammo bu bog'liqlik rivojlangan va rivojlanayotgan bozorlarda turlicha namoyon bo'lishi ta'kidlanadi. Rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda institutsional muhitning nomukammalligi ESG tamoyillarining samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi qayd etiladi. Bu esa milliy iqtisodiyot sharoitida ESG tamoyillarini joriy etish jarayonida mahalliy institutsional omillarni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Milliy tadqiqotchilar orasida bu boradagi ilmiy izlanishlar ham tobora kengaymoqda. D.A.Ahmedov [8] tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda O'zbekiston sharoitida korporativ boshqaruv tizimini xalqaro ESG standartlariga moslashtirish masalalari tahlil

qilinib, milliy kompaniylarning xorijiy investitsiyalarni jalb etishida ESG mezonlariga rioya qilishning ahamiyati asoslab berilgan. N.R.Yusupova [9] esa barqaror moliyalashtirish instrumentlari, xususan, “yashil obligatsiyalar” bozorining rivojlanishi ESG tamoyillari bilan uzviy bog‘liq ekanligini o‘rganib, ushbu yo‘nalishning mamlakat moliya bozorini rivojlantirishdagi salohiyatini ko‘rsatib bergan. Shuningdek, B.T.Qodirov [10] tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlarda ekologik va ijtimoiy mas’uliyat ko‘rsatkichlarining kompaniya obro‘sga hamda uning kapital bozoridagi mavqeiga ta’siri o‘rganilib, ESG tamoyillarini joriy etgan tashkilotlarning investorlar nazarida ishonchliroq hamkor sifatida baholanishi asoslangan.

ESG reytinglash tizimlari va ularning metodologik muammolari borasida F.Berg, J.Koelbel va R.Rigobon [11] tomonidan olib borilgan tanqidiy tahlilda turli reyting agentliklari tomonidan berilgan ESG baholari o‘rtasida sezilarli farqlar mavjudligi, bu esa investorlar uchun qaror qabul qilishda muayyan qiyinchiliklar tug‘dirishi ko‘rsatib berilgan. Mualliflarning fikricha, ESG baholash metodologiyasini standartlashtirish zamonaviy moliya bozorlarining eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Bunday yondashuv ESG tamoyillarining amaliy qo‘llanilishida yagona va shaffof mezonlar tizimini shakllantirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Korporativ boshqaruv sifati bilan investitsion jozibadorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni chuqur o‘rganishda L.Gompers, J.Ishii va A.Metric [12] tomonidan olib borilgan klassik tadqiqot alohida o‘rin tutadi. Ular yaxshi korporativ boshqaruv amaliyotiga ega kompaniylarning aksiyalar bozorida yuqori natijalar ko‘rsatishini isbotlab, ESG tarkibidagi boshqaruv (Governance) komponentining moliyaviy natijalarga bevosita ta’siri borligini asoslab berganlar. Bu esa ESG tamoyillarining nafaqat ekologik va ijtimoiy, balki institutsional jihatdan ham investitsion qarorlarga ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi.

Yuqorida keltirilgan adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ESG tamoyillarining investitsion jozibadorlikka ta’siri masalasi ko‘p qirrali va murakkab ilmiy muammo bo‘lib, u kompaniyaning moliyaviy barqarorligi, korporativ boshqaruv sifati, institutsional muhit xususiyatlari hamda investorlarning qarashlaridagi o‘zgarishlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan izlanishlar ESG

tamoyillarini samarali joriy etish orqali kompaniylarning investitsion jozibadorligini oshirish, risklarni kamaytirish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishga erishish mumkinligini asoslab beradi. Shu bilan birga, ESG baholash metodologiyasidagi mavjud nomutanosibliklar va rivojlanayotgan bozorlarga xos institutsional oʻziga xosliklar ushbu sohada yanada chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borish zaruriyatini koʻrsatib turibdi. Shu bois, ESG tamoyillarining investitsion jozibadorlikni oshirishdagi oʻrnini har tomonlama va milliy iqtisodiyot xususiyatlarini hisobga olgan holda oʻrganish zamonaviy iqtisodiy fan oldida turgan dolzarb vazifalardan biri boʻlib qolmoqda.

## **TADQIQOT METODOLOGIYASI**

Mazkur tadqiqotda ESG (Environmental, Social and Governance) tamoyillarining investitsion jozibadorlikka taʼsiri tizimli va qiyosiy yondashuv asosida oʻrganildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy abstraksiyalash, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, qiyosiy hamda mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari, normativ-huquqiy hujjatlar hamda ESG sohasiga oid ilmiy maqolalar mazmunan tahlil qilindi. Olingan ilmiy maʼlumotlar umumlashtirilib, ESG tamoyillarining investitsion risklarni kamaytirish, investorlar ishonchini oshirish va korxonalarining investitsion jozibadorligini kuchaytirishdagi oʻrni baholandi. Tadqiqot natijalari asosida Oʻzbekiston sharoitida ESG tamoyillarini investitsiya siyosatiga samarali integratsiya qilish boʻyicha ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

## **TAHLIL VA NATIJALAR**

Investitsiyalarni jalb qilish jarayonida ESG tamoyillari investorlarning tavakkalchilik darajasini kamaytirishga xizmat qiladi. Korxonada ekologik xavflarning samarali boshqarilishi, mehnat xavfsizligining taʼminlanishi, korrupsiyaga qarshi qatʼiy siyosat yuritilishi hamda ochiq boshqaruv tizimining mavjudligi investorlar uchun muhim ishonch omili hisoblanadi. Chunki ESG mezonlariga amal qiluvchi korxonalar uzoq muddat davomida barqaror rivojlanish salohiyatiga ega boʻlib, iqtisodiy inqirozlar yoki bozor oʻzgarishlariga nisbatan yuqori moslashuvchanlikni namoyon etadi.



Bugungi kunda ko‘plab xalqaro moliyaviy institutlar, jumladan, rivojlanish banklari, investitsiya fondlari va yirik institutsional investorlar moliyalashtirish qarorlarini qabul qilishda ESG reytinglari va hisobotlariga katta e‘tibor qaratmoqda. Bu esa korxonalardan xalqaro standartlar asosida ESG hisobotlarini tayyorlashni, barqaror rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishni va ushbu yo‘nalishda amaliy natijalarga erishishni talab etmoqda. ESG tamoyillariga asoslangan boshqaruv tizimi nafaqat investitsiyalar hajmini oshirishga, balki kapital qiymatini pasaytirishga, kredit reytinglarini yaxshilashga va xalqaro moliya bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda ESG tamoyillarining joriy etilishi xorijiy investitsiyalar oqimini ko‘paytirishning muhim vositalaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki xorijiy investorlar investitsiya kiritayotgan korxonaning uzoq muddatli istiqboli, boshqaruv sifati, ekologik xavflar va ijtimoiy mas‘uliyatiga alohida e‘tibor beradi. ESG talablari bajarilgan taqdirda investitsiya loyihalarining moliyalashtirish qiymati pasayadi, investorlarning ishonchi ortadi va investitsiya risklari sezilarli darajada kamayadi.

Shuningdek, ESG tamoyillari korxonalarga xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda "yashil" iqtisodiyot talablariga moslashish imkonini yaratadi. Zamonaviy investitsiya siyosatida ESG ko‘rsatkichlari korxona qiymatini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida baholanmoqda. Shu bois investitsiyalarni jalb qilish strategiyasini ishlab chiqishda ekologik samaradorlik, ijtimoiy mas‘uliyat va korporativ boshqaruvning yuqori darajada yo‘lga qo‘yilishi muhim vazifa hisoblanadi. Quyidagi jadvalda investitsiyalarni jalb qilishga asoslangan ESG tamoyillarining investitsiya jozibadorligiga ta‘sirini yoritib beramiz (1-jadval):

### **1-jadval**

#### **Investitsiyalarni jalb qilishga asoslangan ESG tamoyillari<sup>1</sup>**

| <b>ESG yo‘nalishlari</b> | <b>Asosiy tamoyillar</b> | <b>Amalga oshirish mexanizmlari</b> | <b>Investitsiyalarni jalb qilishga ta'siri</b> |
|--------------------------|--------------------------|-------------------------------------|------------------------------------------------|
|--------------------------|--------------------------|-------------------------------------|------------------------------------------------|

---

<sup>1</sup> Muallif tomonidan tayyorlandi



|                                     |                                                    |                                                              |                                                                            |
|-------------------------------------|----------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| <i>Environmental<br/>(Ekologik)</i> | Issiqxona gazlari<br>chiqindilarini<br>kamaytirish | Energiya samarador<br>texnologiyalarni<br>joriy etish        | Investorlar uchun<br>ekologik xavflarni<br>kamaytiradi                     |
|                                     | Qayta tiklanuvchi<br>energiyadan<br>foydalanish    | Quyosh va shamol<br>energetikasiga<br>investitsiyalar        | "Yashil"<br>investitsiyalarni jalb<br>qiladi                               |
|                                     | Suv resurslarini<br>tejash                         | Zamonaviy suv<br>boshqaruvi<br>texnologiyalarini<br>qo'llash | Resurslardan<br>samarali foydalanish<br>investorlar<br>ishonchini oshiradi |
|                                     | Chiqindilarni<br>qayta ishlash                     | Aylanma iqtisodiyot<br>tamoyillarini joriy<br>etish          | ESG reytingini<br>yaxshilaydi                                              |
|                                     | Atmosfera<br>ifloslanishini<br>kamaytirish         | Tozalash<br>uskunalaridan<br>foydalanish                     | Atrof-muhit xavfini<br>pasaytiradi                                         |
|                                     | Iqlim xatarlarini<br>boshqarish                    | Iqlim strategiyasini<br>ishlab chiqish                       | Uzoq muddatli<br>investitsiyalarni<br>rag'batlantiradi                     |
|                                     | Biologik xilma-<br>xillikni saqlash                | Ekologik<br>monitoring                                       | Xalqaro investorlar<br>talablariga mos<br>keladi                           |
| <i>Social (Ijtimoiy)</i>            | Xodimlar mehnat<br>xavfsizligi                     | ISO 45001 tizimini<br>joriy etish                            | Korporativ<br>barqarorlikni<br>oshiradi                                    |

|                                              |                                      |                                                           |                                                 |
|----------------------------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|
|                                              | Adolatli mehnat sharoiti             | Xalqaro mehnat standartlariga rioya qilish                | Investorlarning ijtimoiy risklarini kamaytiradi |
|                                              | Gender tengligi                      | Rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushini oshirish         | ESG reytingiga ijobiy ta'sir qiladi             |
|                                              | Xodimlarni o'qitish                  | Malaka oshirish dasturlari                                | Mehnat unumdorligini oshiradi                   |
|                                              | Mahalliy aholi bilan hamkorlik       | Ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish                     | Korxonaning ijtimoiy obro'sini oshiradi         |
|                                              | Inson huquqlariga rioya qilish       | Etika kodeksini joriy etish                               | Xalqaro fondlar ishonchini kuchaytiradi         |
|                                              | Mijozlar manfaatlarini himoya qilish | Sifat menejmenti tizimi                                   | Brend qiymatini oshiradi                        |
| <i>Governance<br/>(Korporativ boshqaruv)</i> | Boshqaruvning shaffofligi            | Moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarda e'lon qilish | Investorlarning ishonchini oshiradi             |

|                                           |                                     |                                                  |                                                |
|-------------------------------------------|-------------------------------------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------|
|                                           | Mustaqil direktorlar instituti      | Kuzatuv kengashini shakllantirish                | Qarorlar sifatini yaxshilaydi                  |
|                                           | Korrupsiyaga qarshi siyosat         | Compliance tizimini joriy etish                  | Investitsiya tavakkalchiligini kamaytiradi     |
|                                           | Ichki audit tizimi                  | Risklarni nazorat qilish                         | Moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi            |
|                                           | ESG hisobotlarini tayyorlash        | GRI va ISSB standartlari asosida hisobot berish  | Xalqaro investorlarga ochiqlikni ta'minlaydi   |
|                                           | Soliq shaffofligi                   | Soliq hisobotlarini oshkora yuritish             | Reputatsion xavflarni kamaytiradi              |
|                                           | Manfaatlar to'qnashuvini boshqarish | Etika qo'mitasi faoliyati                        | Korporativ boshqaruv sifatini oshiradi         |
| <i>Integratsiyalashgan ESG boshqaruvi</i> | ESG strategiyasini ishlab chiqish   | Uzoq muddatli rivojlanish dasturi                | Barqaror investitsiyalar hajmini oshiradi      |
|                                           | ESG KPilarini joriy etish           | Natijadorlik ko'rsatkichlarini monitoring qilish | Investorlar uchun samaradorlikni namoyon etadi |

|  |                                          |                                                            |                                                      |
|--|------------------------------------------|------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|
|  | ESG risklarini boshqarish                | Risk-menejment tizimi                                      | Kapital qiymatini pasaytiradi                        |
|  | Barqaror moliyalashtirish                | Green Bond va Sustainability Linked Loanlardan foydalanish | Yangi investitsiya manbalarini kengaytiradi          |
|  | Xalqaro ESG reytinglarida ishtirok etish | Reyting agentliklari bilan hamkorlik                       | Xalqaro kapital bozorlariga chiqishni osonlashtiradi |

Ushbu jadvalda investitsiyalarni jalb qilish nuqtai nazaridan ESG tamoyillarining asosiy yoʻnalishlari tizimli ravishda yoritilgan. Undan koʻrinadiki, ESG konsepsiyasi faqat ekologik masalalarni qamrab olmay, balki ijtimoiy masʼuliyat va korporativ boshqaruvning barcha elementlarini oʻz ichiga oluvchi kompleks boshqaruv modeli hisoblanadi. Mazkur uch yoʻnalishning uygʻun ravishda amalga oshirilishi korxonaning investitsiya jozibadorligini sezilarli darajada oshiradi. Ekologik yoʻnalish boʻyicha chiqindilarni kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiyadan foydalanish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish investorlar tomonidan eng muhim mezonlardan biri sifatida baholanmoqda. Chunki iqlim oʻzgarishi bilan bogʻliq tavakkalchiliklar global investitsiya bozorida asosiy risk omillaridan biriga aylangan. Shuning uchun ekologik masʼuliyatni namoyon etayotgan korxonalar xalqaro moliya institutlari tomonidan koʻproq qoʻllab-quvvatlanmoqda.

Ijtimoiy yoʻnalish esa inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xodimlar xavfsizligini taʼminlash, teng imkoniyatlarni yaratish, malaka oshirish va mahalliy hamjamiyat bilan hamkorlikni rivojlantirish korxonaning uzoq muddatli rivojlanish salohiyatini oshiradi. Natijada investorlar korxonaning ijtimoiy risklari past ekanligiga ishonch hosil qiladi va investitsiya kiritish ehtimoli ortadi. Korporativ boshqaruv yoʻnalishi esa investitsion ishonchning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shaffof hisobot

yuritish, mustaqil direktorlar faoliyati, ichki audit tizimi, korrupsiyaga qarshi siyosat va manfaatlar to'qnashuvini boshqarish investorlar uchun yuqori darajadagi ishonchlilikni ta'minlaydi. Ayniqsa, xalqaro moliyaviy institutlar korporativ boshqaruv sifati yuqori bo'lgan korxonalarga nisbatan pastroq risk mukofoti belgilaydi.

Yuqorida keltirilgan jadvalning integratsiyalashgan ESG boshqaruvi bo'limi esa ESG tamoyillarining alohida loyihalar emas, balki korxonaning umumiy strategiyasiga singdirilishi zarurligini ko'rsatadi. ESG strategiyasini ishlab chiqish, asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini joriy etish, ESG risklarini muntazam monitoring qilish va barqaror moliyalashtirish instrumentlaridan foydalanish investorlar uchun korxonaning uzoq muddatli istiqbolini aniq namoyon etadi.

Investitsiyalarni jalb qilishda ESG tamoyillari moliyaviy natijalarni yaxshilash bilan birga, korxonaning xalqaro maydondagi nufuzini oshiradi, kapital jalb qilish xarajatlarini kamaytiradi, barqaror rivojlanishni ta'minlaydi va xalqaro investorlarning ishonchini mustahkamlaydi. Shu sababli zamonaviy korxonalar investitsiya strategiyasini ishlab chiqishda ESG mezonlarini boshqaruvning ajralmas qismi sifatida joriy etishlari zarur. ESG tamoyillarining to'liq integratsiyasi nafaqat investorlar talablariga javob berish, balki korxonaning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshirish, bozor qiymatini ko'paytirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning eng muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Bugungi kunda investitsiya siyosatini shakllantirishda nafaqat moliyaviy daromadlilik, balki investitsiyaning ekologik, ijtimoiy va boshqaruv jihatlariga ta'siri ham muhim mezon sifatida qaralmoqda. Shu sababli an'anaviy investitsiya modeli bilan ESG investitsiya modeli o'rtasidagi farqlarni tahlil qilish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masalalardan biridir.

An'anaviy investitsiya va ESG investitsiyalari investitsiya faoliyatining ikki muhim yondashuvi bo'lib, ular investitsiya qarorlarini qabul qilish mezonlari va maqsadlari bilan bir-biridan farq qiladi. An'anaviy investitsiya modeli asosan investorning moliyaviy manfaatini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bunda investitsiya obyektlari rentabellik, daromadlilik, kapitalning qaytish muddati va moliyaviy tavakkalchilik darajasi asosida

baholanadi. Ushbu yondashuvda asosiy e'tibor investitsiyadan olinadigan iqtisodiy foydaga qaratiladi, ekologik yoki ijtimoiy omillar esa odatda ikkinchi darajali ahamiyatga ega bo'ladi. Natijada investitsiya qarorlari qisqa yoki o'rta muddatli moliyaviy samaradorlikni ta'minlashga yo'naltiriladi.

ESG investitsiyalari esa an'anaviy moliyaviy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv omillarini ham investitsiya baholashning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'radi. Ushbu yondashuvda korxonaning atrof-muhitga ta'siri, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishi, xodimlar uchun yaratilgan mehnat sharoitlari, jamiyat oldidagi mas'uliyati hamda boshqaruvning shaffofligi investitsiya jozibadorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi. Shu sababli ESG investitsiyalari investorlarga nafaqat moliyaviy daromad, balki uzoq muddatli barqaror rivojlanish imkoniyatini ham taqdim etadi.

Ikki yondashuv o'rtasidagi asosiy farq investitsiya risklarini baholashda ham namoyon bo'ladi. An'anaviy investitsiyalarda risklar asosan moliyaviy ko'rsatkichlar orqali aniqlansa, ESG investitsiyalarida ekologik xavflar, ijtimoiy omillar va korporativ boshqaruv sifati ham tavakkalchilikning muhim manbalari sifatida baholanadi. Bu esa investorlarga kelajakdagi ehtimoliy yo'qotishlarni kamaytirish va investitsiya portfelining barqarorligini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, ESG tamoyillariga amal qiluvchi korxonalar xalqaro investorlar uchun ishonchli hamkor sifatida e'tirof etiladi va ular xalqaro kapital bozorlarida moliyalashtirish imkoniyatlariga kengroq ega bo'ladi.

Umuman olganda, an'anaviy investitsiya modeli iqtisodiy samaradorlikni ustuvor deb hisoblasa, ESG investitsiyalari moliyaviy natijalarni ekologik barqarorlik, ijtimoiy mas'uliyat va samarali korporativ boshqaruv bilan uyg'unlashtiradi. Zamonaviy investitsiya muhitida aynan ESG yondashuvi korxonalarning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshirish, investorlar ishonchini mustahkamlash va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashning muhim vositasi sifatida tobora keng qo'llanilmoqda.

## **XULOSA**

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarini investitsiya jarayonlariga integratsiya qilish zamonaviy investitsiya muhitini

shakllantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada ESG tamoyillarining mazmuni, ularning investitsion jozibadorlikka ta'siri, xalqaro tajriba hamda investorlar tomonidan investitsiya qarorlarini qabul qilishda ESG mezonlarining ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ekologik barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirish va korporativ boshqaruv sifatini oshirish korxonalarning investitsion jozibadorligini sezilarli darajada oshiradi hamda uzoq muddatli investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay sharoit yaratadi.

Mavzuga doir o'rganilgan yondashuvlar asosida quyidagi takliflarni ilgari surdik:

1. ESG hisobotlarini xalqaro standartlar asosida joriy etish. Korxonalarda ESG faoliyatini aks ettiruvchi hisobotlarni xalqaro standartlar asosida tayyorlash va ularni muntazam e'lon qilish investorlar uchun axborotning shaffofligini oshiradi.

2. ESG mezonlarini investitsiya siyosatiga integratsiya qilish. Davlat va xususiy investitsiya dasturlarida ESG ko'rsatkichlarini investitsiya loyihalarini baholashning asosiy mezonlaridan biri sifatida qo'llash maqsadga muvofiqdir.

3. Milliy ESG baholash tizimini ishlab chiqish. O'zbekiston iqtisodiyotining xususiyatlarini hisobga olgan holda korxonalarning ESG samaradorligini baholovchi milliy indikatorlar va reyting tizimini yaratish zarur.

4. Xalqaro tajribalarni milliy amaliyotga moslashtirish. Barqaror moliyalashtirish va ESG tamoyillarini qo'llash bo'yicha ilg'or xalqaro tajribalarni o'rganish hamda ularni mamlakatning iqtisodiy va huquqiy sharoitiga mos ravishda amaliyotga tatbiq etish investitsiya muhitining jozibadorligini yanada oshiradi.

Umumiy qilib aytganda, ESG tamoyillarining investitsiya faoliyatiga izchil joriy etilishi korxonalarning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash, investitsiya tavakkalchiliklarini kamaytirish, xalqaro investorlar ishonchini mustahkamlash va mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bois ESG tamoyillarini iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida keng qo'llash, baholash mexanizmlarini takomillashtirish hamda barqaror moliyalashtirish amaliyotini rivojlantirish bugungi kunda dolzarb ilmiy va amaliy vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.



## **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. Freeman R.E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. Pitman Publishing, 1984. 276 p.
2. Elkington J. Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business. Capstone Publishing, 1997. 402 p.
3. Friede G., Busch T., Bassen A. ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies // Journal of Sustainable Finance & Investment. 2015. Vol. 5, №4. P. 210-233.
4. Edmans A. Does the stock market fully value intangibles? Employee satisfaction and equity prices // Journal of Financial Economics. 2011. Vol. 101, №3. P. 621-640.
5. Renneboog L., Ter Horst J., Zhang C. Socially responsible investments: Institutional aspects, performance, and investor behavior // Journal of Banking & Finance. 2008. Vol. 32, №9. P. 1723-1742.
6. Krueger P., Sautner Z., Starks L.T. The importance of climate risks for institutional investors // The Review of Financial Studies. 2020. Vol. 33, №3. P. 1067-1111.
7. Aouadi A., Marsat S. Do ESG Controversies Matter for Firm Value? Evidence from International Data // Journal of Business Ethics. 2018. Vol. 151. P. 1027-1047.
8. Ahmedov D.A. O'zbekistonda korporativ boshqaruv tizimini xalqaro ESG standartlariga moslashtirish masalalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali. 2022. №5. B. 112-120.
9. Yusupova N.R. O'zbekiston moliya bozorida "yashil obligatsiyalar" instrumentining rivojlanish istiqbollari // "Moliya" ilmiy-amaliy jurnali. 2023. №2. B. 45-53.
10. Qodirov B.T. Ekologik va ijtimoiy mas'uliyat ko'rsatkichlarining kompaniya investitsion mavqeiga ta'siri // O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi. 2023. №7. B. 88-96.
11. Berg F., Koelbel J., Rigobon R. Aggregate Confusion: The Divergence of ESG Ratings // Review of Finance. 2022. Vol. 26, №6. P. 1315-1344.
12. Gompers L.P., Ishii J.L., Metrick A. Corporate Governance and Equity Prices // The Quarterly Journal of Economics. 2003. Vol. 118, №1. P. 107-155.